

ARTYSTA

Kim jest artysta współczesny – człowiek, który wypowiada się publicznie poprzez swoją sztukę? Twórcą nowych form, buntownikiem, sprzedawcą piękna? A może kimś, kto objaśnia świat? To samo pytanie zadaje sobie (i nam) Artur Pałyga w metateatralnej sztuce *Czy uważa się Pan za artystę?*, wystawionej przez Annę Augustynowicz w Teatrze Śląskim w Katowicach (2020). Artysta jest rozkojarzony, niepunktualny, niemoralny – wylicza ironicznie dramaturg. Brak mu przygotowania do życia w rodzinie. Sens istnienia dostrzega jedynie pod wpływem używek. Podkopuje hierarchię i zasady funkcjonowania społeczeństwa. Za te wszystkie „cnoty” i „zasługi” nadano mu wyjątkowy status. Choć przewrotne i wyrosłe ze stereotypów, te frazy uruchamiają w nas refleksję nad faktyczną rolą artysty we wspólnocie. Podobnie, jak zarysowany przez Pałygę kontrast między wielką sztuką prezentowaną w eleganckich galeriach i uchodźcami obecnymi na ulicach wielkich miast, którzy są wykluczeni z odbioru komunikatów estetycznych: „Do głowy im nie przyjdzie, że wejść by tu mogli, / delectować się sztuką kolorowych linii. / Nie ma tu dla nich miejsca. I nie są istotni. / Oni przeminą szybko. Sztuka nie przeminie”. Do pytań zadanych na wstępie dołączają kolejne: czy w kodeks artysty powinno być wpisane zaangażowanie społeczne lub polityczne? A może po prostu wyczulenie na drugiego człowieka?

Innym aspektem życia artysty, nad którym zastanawia się Artur Pałyga jest kryzys twórczy. Stan, w którym artysta nie wie, o czym chce opowiedzieć i jak ma to zrobić. Anna Augustynowicz podkreśla, że „moment niemożności” jest właściwy każdej teatralnej profesji i równie dobrze może dotyczyć autora („trauma pustej kartki”), jak kompozytora, inscenizatora czy scenografa. Reżyserka zwraca uwagę także na to, jak zmieniała się percepcja spektaklu *Czy uważa się Pan za artystę?*. Początkowo odczytywano go głównie w kontekście artyzmu i polskości – narodowej tożsamości i mitów („My Polacy rozumiemy świat i Boga lepiej niż się świat i Bóg rozumie”). Warto wspomnieć, że utwór Pałygi wyrósł z konkretnej inspiracji, którą była twórczość Wiesława Langego, znakomitego scenografa, związanego z Teatrem Śląskim w latach 1951-1988. Lange, przedstawiciel surrealizmu i ekspresjonizmu, projektował dekoracje do spektakli reżyserowanych przez Gustawa Holoubka (*Dom lalki* Ibsena, *Fantazy* Słowackiego), Jerzego Jarockiego (*Bal manekinów* Jasińskiego), Jerzego Kreczmara (*Wyjątek i reguła* Brechta). Choć formuła przedstawienia Augustynowicz pozostała niezmienną, obecnie, w roku 2022, gdy trwa rosyjska inwazja na Ukrainę, na plan pierwszy wysunął się motyw wojenny utrwalaony w tekście. Jest to epizod z dzieciństwa Artysty – stworzenie przez niego ilustrowanej książeczki o wojnie, którą chwaliła cała rodzina, przepowiadając dziecku świetlaną przyszłość w świecie sztuki. Były to jednak pochwały pobieżne, za formę i umiejętności, a nie za treść. Chłopiec tymczasem uchwycił niecodzienną atmosferę, „wojenne obsesje” i swoje własne obawy. Bohater książeczki o imieniu Antek ratuje mamę i tatę z obozu koncentracyjnego, by przywrócić życiu znany porządek i rytm.

Anna Augustynowicz skomentowała aktualizację sensów spektaklu, odnosząc się także do misji artysty i do roli teatru jako miejsca, gdzie toczy się rozmowa o współczesności: „Tekst [Artura Pałygi] powstał z lęku przed wojną u dziecka. To jest historia artysty, który chciał ocalić świat. Wierzę w to – inaczej nie miałyby sensu nasza praca – że emitujemy energię, która pozwala mniej się bać, która pozwala tworzyć świat ludzi, którzy są w stanie nie ulegać lękowi, nie dawać się manipulować. Którzy są w stanie dzielić się dobrą energią po to, żeby – podobnie jak chłopiec, który postanowił zostać artystą – być w relacjach z innymi ludźmi. I wspólnie otwierać perspektywę dla świata, dla ludzi, którzy w tym świecie mogą spokojnie żyć i cieszyć się tym, że świeci słońce”.

Kamila Łapicka

Źródła:

Marta Odziomek, *Gdzie „staje się” sztuka? Rozmowa z Anną Augustynowicz o spektaklu „Czy pan się uważa za artystę?”*, „Gazeta Wyborcza Katowice” online, 24.01.2020, <https://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35018,25627447,gdzie-staje-sie-sztuka-rozmowa-z-anna-augustynowicz-o-spektaklu.html>, dostęp: 11.09.2022.

Artur Pałyga, *Czy uważa się Pan za artystę?*, elektroniczna wersja sztuki otrzymana przez autorkę hasła w czasie pracy w komisji artystycznej 26. Ogólnopolskiego Konkursu na Wystawienie Polskiej Sztuki Współczesnej.

Wypowiedź Anny Augustynowicz z filmiku video zamieszczonego na profilu facebookowym Teatru Śląskiego im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach 1 marca 2022.